

MİLLÎ MÜCADELE YILLARINDA MARMARA BÖLGESİ'NDE FAALİYET GÖSTEREN TÜRK ÇETELERİ

Osman AKANDERE*

Hasan Ali POLAT**

Giriş

Osmanlı Devleti I. Dünya Savaşı'nı kaybetmiş ve şartları son derece ağır olan Mondros Mütarekesi'ni imzalamak suretiyle savaştan çekilmiştir. Mütarekenin ardından Anadolu coğrafyasının, mütareke hükümlerine dayanılarak, İngilizler, Fransızlar ve Yunanlılar tarafından işgali ülkeyi büyük bir kargaşaya sevk etmiştir. Bunun sonucunda da Osmanlı Hükümeti'nin otoritesini kullanamaması ve asayişini sağlayamamasının neticesi olarak ülke genelinde çetecilik hareketlerinin önü açılmış, özellikle Marmara Bölgesi'nde Rum, Ermeni ve Türk çeteleri faaliyet göstermeye başlamışlardır. Çetelerin ortaya çıkışında İngilizler ve Yunanlıların tahriklerinin rolü büyüktür. Fakat buna rağmen Osmanlı Hükümeti'nin, en merkezî bölge olan Marmara'da bile asayişini sağlayamaması ve çete hareketlerinin önüne geçememesi, devlet yönetiminde ciddî bir zaafın ortada olduğunun da bir göstergesidir.

Mütareke dönemindeki çeteler; katl, hırsızlık, yol kesmek, adam kaçırmak, halkın para ve kıymetli eşyalarını gasp etmek vb. eylemleri gerçekleştirmişlerdir. Bu tür eylemler içerisine giren çetelerden bazıları, Türkler tarafından oluşturulan çetelerdir ve bu çalışmada Türkler tarafından Marmara Bölgesi'nde oluşturulan çetelerden bazıları hakkında bilgi verilecektir.

Eski İzmit Mutasarrıfı İbrahim Hakkı Bey Çetesi

İngilizler, İzmit ve yöresini Ekim 1920'de Yunanlılara bırakınca Çerkez İbrahim Hakkı Bey, İzmit Mutasarrıflığı'ndan azledildiği halde görevini bırakmamış, nihayetinde de Damat Ferit Paşa Hükümeti tarafından İbrahim Hakkı Bey'in İzmit mutasarrıflığı tekrar onaylanmıştır. İbrahim Hakkı Bey, mutasarrıflığı döneminde "İzmit Sancağı'nda Ermeni, Rum, Müslüman Azınlığı Federasyonu" oluşturmak için gayret göstermiştir. İngiliz işgal komutanı Lister'in de desteklediği bu federasyonun dışında kalan Müslümanlar ise zulümlere maruz kalmışlardır. İzmit yöresindeki zulümler hakkında Fransız işgal kuvvetleri komutanı Deloin aracılığıyla İstanbul'daki İşgal Komutanlığı'na şikâyetlerde bulunmuş ve neticede bölgeye bir soruşturma ekibi gönderilmiştir. Fakat Lister ve İbrahim Hakkı Bey'in baskıları ile köy muhtarlarından alınan "bizim Yunan kuvvetlerinden, sair kuvvetlerden

* Prof. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi,
e-mail: oakandere@konya.edu.tr

** Okt., Selçuk Üniversitesi Beyşehir Ali Akkanat Meslek Yüksekokulu. e-mail: polathasanali@hotmail.com

şikâyetimiz yok” tarzında mazbatalarla soruşturma heyeti yanıtılmıştır. Soruşturmada bir sonuç çıkmayınca da bölgede çetecilik hareketlerine girişen Rum ve Ermeniler faaliyetlerini daha da artırmışlardır. Daha sonra İzmit Mutasarrıfı İbrahim Hakkı Bey, bizzat kendisi de çeteler teşkil etmek suretiyle bölgede eşkıyalık yapmıştır¹. İbrahim Hakkı Bey ayrıca bölgedeki Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti’ni de kapattırılmıştır².

Eski İzmit Mutasarrıfı İbrahim Hakkı Bey, Çerkez ve Abazalardan oluşturduğu çetesi ile bölgedeki Türkler üzerinde baskı kurmuş ve halka zulmetmiştir. İbrahim Hakkı Bey çetesi, İngilizler ve Yunanlılar tarafından da desteklenmiştir. Nitekim 12 Temmuz 1920’de İzmit Mutasarrıfı olarak hareket eden İbrahim Hakkı Bey, Kazıklı iskelesine çıkmış, civar köy muhtarları ve ihtiyar heyetlerini çağırarak ve onlara “Kuvâ-yı İnzibatiye(nin), Ermeni ve Rum çetelerinin yardımı ile Bahçecik’e gidip hükümeti teşkil edeceğini” söylemiştir³. İbrahim Hakkı Bey, çetesinin masraflarının karşılanması noktasında İzmit’in ileri gelenlerini de haraca bağlamıştır. Ayda 10 lira vermeyen 200 kişiyi Yunanlılara tutuklattırılmıştır⁴. İbrahim Hakkı Bey, çete efradına 100 lira, çete reislerine ise 150 lira maaş vermiştir⁵. İbrahim Hakkı, Fuat ve Abaza Mustafa’nın birlikte teşkil ettikleri ve Yunanlılar tarafından da desteklenen bu çeteler, Aralık 1920’de Üçgaziler köyünün bütün zahire ve hayvanlarını gasp edip kendi köylerine götürmüşlerdir. Çakırköy köyünde Hafız Abdullah Ağa’nın hanesini basıp pek çok eşyasını ve 1.000 lirasını gasp etmişlerdir. İzmit sakinlerinden Ahmet Ağa’nın beş yaşındaki çocuğunu kaçırap serbest bırakılması karşılığında yüklü miktarda fidye almışlardır. İzmit’in Ömer Ağa mahallesinde Arabacı İlyas Efendi’yi dağa kaldırmışlar; altın, evrak-ı nakdiye ve 3000 lirasını aldıktan sonra serbest bırakmışlardır. İzmit havalisinde basmadık köy bırakmamışlar, girdikleri köylerde kadın ve kızlara tecavüze de tevessül etmişlerdir. Bölgede yaşayan halk, bu zulümlerden namuslarını korumak ve canlarını kurtarabilmek maksadıyla İstanbul’a göç etmeye başlamıştır⁶. Ayrıca çeteciler, Yunan, Rum ve Ermeni çeteleriyle de birleşerek İzmit havalisinde 600 civarında haneyi basmışlar, hane fertlerinden pek çoğunu da katletmişlerdir⁷. İbrahim Hakkı Bey çetesi, millî kuvvetlere katılmak üzere Şehler bucağından hareket eden Aziz Molla kuvvetleri ile de mücadele etmiş ve Aziz Molla dâhil pek çok vatansever kişiyi şehit etmiştir. Türk milis kuvvetleri ve müfrezelerinin İbrahim Hakkı Bey ile şiddetli mücadeleye girişmesi üzerine de, Yunan Komutanı Kargalidis ile birlikte hareket ederek şehirdeki yaşlıları rehin almış ve milis kuvvetlerinin İzmit’e taarruzları durmazsa İzmit halkının toplu olarak öldürüleceği buyruğunu da imzalamıştır⁸. Bu çetenin zulümleri dolayısıyla İzmit, Adapazarı ve Kandıra havalisinde asayişin temini uzun süre mümkün olamamıştır⁹.

Küçük Arslan Çetesi

Küçük Arslan çetesi, 200 kişiyi geçen nüfusuyla Taşköprü nahiyesi civarında çetecilik yapmıştır. Çete efradının birçoğu köylülerden ve bekçi olarak bu köylere gelen Arnavutlardan oluşmaktadır. Mesela 29 Ekim 1919’da Darıcalı iki kır bekçisi bu çete tarafından katledilmiştir¹⁰. Kuvâ-yı Milliyeci Yahya Kaptan Müfrezesi ile de arası açık olan Küçük

1 Avni Öztüre, *İzmit Tarihi -Nikomedia Yöresindeki Yeni Bulgularla*, Ankara 1981, s. 164; Rifat Yüce, *Kocaeli Tarih ve Rehberi*, İzmit 1945, s. 78-79.

2 Öztüre, *İzmit...*, s. 167.

3 Yusuf Çam, *Millî Mücadele’de İzmit Sancağı*, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 1991, s. 140.

4 Bünyamin Turan, *İzmit Livası’nda Yunan Mezalimi (1920-1921)*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya 1996, s.15.

5 Yüce, *Kocaeli...*, s. 80; Talia Balcioğlu, *Adapazarı Tarihi ve Coğrafyası*, İstanbul 1952, s. 16.

6 BOA, DH-KMS, 60-2/16, Lef: 1, 2, 3.

7 BOA, DH-KMS, 60-2/39, Lef: 1, 2, 3, 4.

8 Öztüre, *İzmit...*, s. 164; Balcioğlu, *Adapazarı...*, s. 16-17; İzmit Mutasarrıfı, Dâhiliye Nezareti’ne gönderdiği bir yazıda da Kuvâ-yı Milliye ile mücadele edildiğini ve Adapazarı’nda asayişin sağlanacağını söylemiştir. Bkz. BOA, DH. EUM. AYŞ, 46/7.

9 BOA, DH-KMS, 60-1/19, Lef: 1, 2, 3, 4.

10 BOA, BE0, Umumî Nu: 347234; BOA, DH-KMS, 57-1/39, Lef: 1, 2, 4.

Arslan çetesi, Gebze'de Yüzbaşı Nail Bey tarafından Yahya Kaptan'a karşı kullanılmıştır. Nitekim Yüzbaşı Nail Bey'in desteğiyle bölgede eşkıyalık hareketlerine girişen Küçük Arslan çetesi, işlediği cürümlerin sorumluluğunu da Kuvâ-yı Milliye'ye mensup milis kuvvetleri ve müfrezelerinin üzerlerine atmıştır¹¹. Türk ve Rum köylerine yaptığı baskınları Yahya Kaptan'ın üzerine yıkınca Rumlar şikâyetinde bulunmuşlar, İstanbul Hükümeti de Yahya Kaptan hakkında tutuklama kararı çıkartmıştır¹². Neticede Yahya Kaptan, bu gibi çetelerin faaliyetleri ve Rumların şikâyetleri neticesinde 8 Ocak 1920 tarihinde şehit edilmiştir¹³.

Arnavut Ali Bey Çetesi

Arnavut Ali Bey'in 90 kişilik çetesi de Kuvâ-yı Milliye namını kullanarak eşkıyalık yapmıştır. Çeteciler, Kırklareli'nin Vize kazası Midye nahiyesi Sevres iskelesine çıkmışlar ve Ayastefanos köyünde Konstantinidis isminde birisinden 1.500 lira gasp etmişlerdir¹⁴. Çete, Edirne'nin Karadeniz sahilleriyle, Üsküdar ve Çatalca sahillerinde çetecilik faaliyetleri yürütmüştür. Arnavut Ali Bey, gerçekleştirdiği çetecilik faaliyetlerini Kuvâ-yı Milliye'nin üzerine yıkmak için de gayret sarf etmiştir. Nitekim Kuvâ-yı Milliye'nin bölgede "çetecilik" yaptığına dair propagandalar kısmen etkili olmuş olacak ki, Edirne Valisi, Kırklareli mutasarrıfına bu çetenin Kuvâ-yı Milliye ile bağlantısının olmadığını, ahaliyi soymak maksadıyla teşekkül etmiş İstanbul feneri civarında oturan Lazlardan oluşan bir çete olduğunu bildirmiştir. Çeteciler Liman köyü ahalisinden de erzak gasp etmiş, daha sonra da takalarla İstanbul'a gitmişlerdir¹⁵.

Çerkez Bekir ve Rüştü (Kuvâ-yı Milliye Kanlı Bayrak) Çetesi

Çerkez Bekir de Marmara Bölgesi'nde eşkıyalık yapan çetecilerden biridir. Üsküdar'da teşkilat kurmak için faaliyet göstermiştir¹⁶. Çete faaliyetleri boyunca İngilizler tarafından himaye edilmiştir. Çerkez Bekir çetesi, İngilizlerin yardımlarıyla Çatalca ve havalisine ulaşmışlar, Çatalca'daki milis kuvvetleriyle bağlantı kurmaya çalışmışlar, milis kuvvetlerinin hareketlerini tetkik edip İngilizlere rapor etmişlerdir¹⁷. Çerkez Bekir, çetesini Abazalardan takviye etmek suretiyle 1.000 kişiye çıkarmak için gayret göstermiştir. Bunun için gerekli olan para da kendisinde mevcuttur. Çünkü Rumlar ve İngilizler tarafından kendisine 10.000 lira tahsis edilmiştir¹⁸. Yine Çerkez Bekir'in yardımıyla Rüştü ve iki arkadaşı tarafından 150 kişilik bir çete oluşturulmuştur. Oluşturulan bu çetenin hedefi İslam köyleridir. Çete, yaptığı eylemleri Kuvâ-yı Milliye'ye ve İttihatçılara yüklemeye çalışmaktadır. Çerkez Bekir'in yardım ve yataklığı ile Kuvâ-yı Milliye'ye ve İttihatçılara tevki edilmek istenmiştir¹⁹. Aslında Rüştü çetesi, Yunanlılarla Trakya'da çarpışmak amacıyla Kuvâ-yı Milliye Kanlı Bayrak Müfrezesi adı altında teşekkül etmiş ve Kuvâ-yı Milliye'ye de birçok yararlılıklarda bulunmuştu. Fakat daha sonraları çeteciler, elde ettikleri nüfuzu şahsî çıkarları hesabına kullanmaya başlamışlar, Kuvâ-yı Milliye ile yollarını ayırmışlardır²⁰.

Rüştü çetesi, 28 Nisan 1921'de Karaburun'a gelerek Yeniköy ahalisinden 187 lira para gasp etmiştir²¹. Çete, Karaburun'a gelinceye kadar mevcudunu 350-400 civarına çıkarmıştır. Rüştü çetesi, Çatalca'ya girdiği zaman buradan çıkmamış ve birçok köyü basıp ahalinin para,

11 İlder Özdemir, *Yahya Kaptan*, Gebze 1977, s. 50.

12 BOA, DH-KMS, 57-1/39; BOA, BEO, Umumî Nu: 347234.

13 *İkdam*, 12 Kanun-ı Sâni 1336/12 Ocak 1920, Nu: 8232, s. 3; Özdemir, *Yahya Kaptan*, s.69-75; BOA, DH. EUM. AYŞ, 31/2.

14 M. Tayyip Gökbilgin, *Millî Mücadele Başlarken II*, Ankara 1995, s. 220; Mehmet Temel, *İşgal Yıllarında İstanbul'un Sosyal Durumu*, Ankara 1998, s. 206-207.

15 Gökbilgin, *Millî Mücadele...*, s. 221; Temel, *İstanbul...*, s. 206-207.

16 TİTE, Kutu Nu: 50, Belge Nu: 100.

17 TİTE, Kutu Nu: 64, Belge Nu: 140.

18 TİTE, Kutu Nu: 64, Belge Nu: 129.

19 TİTE, Kutu Nu: 64, Belge Nu: 136; Kutu Nu: 64, Belge Nu: 127.

20 BOA, DH-KMS, 61-1/50, Lef: 2.

21 BOA, DH-KMS, 60-2/31, Lef: 2, 9.

silah ve hayvanlarını gasp etmiştir²². Çete, Terkos'a geldiğinde de bir bakkaldan 15 lira gasp etmiştir²³. Rüştü çetesi, 7/8 Mayıs 1921'de Çatalca Jandarma Bölüğü'nün deposuna gelmiş ve depodan 50 kadar Rus tüfeği ve 4.000 kadar cephaneyi gasp etmiştir²⁴. Rüştü çetesine mensup olan Ormanlılı Şeref, 11 Mayıs 1921'de Korkullu köyüne gelmiş, köy ahalisinden 95 tüfek, 40 revolver, 30 çift çorap, 30 çift ayakkabı, 30 takım elbise ve 5 kuzu istemiştir. Köylünün bunları verecek kudretinin olmadığını anlayınca da 100 lira ve 2 mavzer tüfeğini alıp gitmiştir²⁵. Çeteciler, 13 Mayıs 1921 tarihinde kendilerini Kuvâ-yı Milliye mensubu olarak tanıtmışlar ve Kilyos'u basmışlardır. Halkı köy kahvesine toplayıp teker teker aramışlar ve üzerlerinden çıkan bütün değerli eşyaları gasp etmişlerdir. Bakkal İsmail'in 35 lirasını aldıktan sonra köy muhtarı Yusuf ve kâhyanın mahdumu İbrahim'i de yanlarına alarak Marmaradere istikametine gitmişlerdir. Rüştü çetesi elemanlarından Laz Eşref Kaptan ve adamları 14 Mayıs 1921'de Çatalca civarında bir Ermeni köyünü basmışlar, Ligor oğlu Basil, Nikola oğlu Panayot, Sığırtmaç Yorgi oğlu Nikolaki ve Dimitri oğlu Yovan'ı yanlarında Gümüşpınar mevkiine götürmüşler ve katletmişlerdir. Yine köylünün on kadar öküz ve ineğini de gasp etmişlerdir²⁶. Bu çete hakkında İstanbul'daki makamlar nezdinde araştırma yapılmış ve araştırma sonucunda, bu çetenin ne İstanbul'daki makamlarla ne de Ankara ile herhangi bir bağının olmadığı sonucuna varılmıştır. Nitekim Kilyos halkı da bu çetenin, kendilerini Kuvâ-yı Milliyeci olarak tanıtarak eşkıyalık yaptıklarını ifade etmiştir²⁷. Neticede bir Osmanlı arşiv belgesinde bu çete hakkında şöyle denilmektedir: *"denilebilir ki bu çete ya kendi nam ve hesabına icraat etmektedir veyahut ta birtakım gayr-ı mesul eşhas tarafından memleket hilafına hareket ettirilmiştir."*²⁸

Rüştü çetesinin eylemlerinin giderek artması üzerine Umum Jandarma Kumandanı Muavini Hilmi Bey bölgede incelemelerde bulunmuş ve çete hareketlerinin önüne geçilmesi adına yapılması gerekenlere yönelik bir raporu Dâhiliye Nezaretine sunmuştur. Hilmi Bey, raporunda, çetelerin tenkil edilebilmesi için Çatalca'daki kuvvetlerin artırılması ve Fransızlarla da işbirliğine gidilmesi gerektiğini belirtmiştir²⁹. Nitekim 19 Mayıs 1921'de bazı Türk ve Fransız birlikleri Çatalca'ya sevk edilmiş ve Rüştü çetesinin takibine başlanmıştır³⁰. Bu takip esnasında Rüştü çetesi içerisinde bir dağılma yaşanmış ve Ormanlılı Şeref 50, Arnavut İsmail 80 ve Burhan da Lazlardan müteşekkil 60 adamıyla Rüştü çetesinden ayrılmışlardır³¹. Yapılan takibat neticesinde 25 Mayıs akşamı Çırcırsuyu'nda Rüştü çetesi efradından olduğu zannedilen 6 kişi yakalanmıştır³². Çete reisi Rüştü ise, Ormanlılı Şeref'in ihbarı üzerine Podima'da yakalanmış ve sorgulanmak üzere Fransız kuvvetleri tarafından Sinekli'ye getirilmiştir. Rüştü, buradan 9 Haziran 1921'de firar etmiş, fakat 12 Haziran 1921'de, Sarıyer'de saklandığı evinde tekrar yakalanmıştır³³. 23 Haziran'da da yargılanmak üzere Divân-ı Harb'e sevk edilmiştir³⁴. Fakat Divân-ı Harb'e sevki esnasında jandarma teşkilatının ağır davrandığından şikâyet edilmiştir³⁵. Yakalanan çete reisi Rüştü,

22 BOA, DH-KMS, 61-1/22, Lef: 13.

23 BOA, DH-KMS, 61-1/24, Lef: 5.

24 BOA, DH-KMS, 61-1/25, Lef: 7.

25 BOA, DH-KMS, 61-1/34, Lef: 2, 3.

26 BOA, DH-KMS, 61-1/59, Lef: 2, 3; Temel, *İstanbul...*, s. 215-216.

27 BOA, DH-KMS, 61-1/22, Lef: 7, 8, 13.

28 BOA, DH-KMS, 61-1/22, Lef: 13.

29 BOA, DH-KMS, 61-1/33; Temel, *İstanbul...*, s. 217; Hilmi Bey'in tahkikatı neticesinde Rüştü Çetesi'nin meçhul bir yere gittiği belirtilmektedir. Bkz. BOA, DH-KMS, 61-1/21, Lef: 1, 2, 3.

30 BOA, DH-KMS, 61-1/28, Lef: 12; BOA, DH-ŞFR, 108/86; Takibatın devam ettiği esnada *İkdam ve İleri* gazetesinde bir yazı çıkmıştır. Bu yazılar onar adet alınmış ve bölgeye gönderilmiştir. BOA, DH-KMS, 61-1/41, Lef: 1, 2, 3.

31 BOA, DH-KMS, 61-1/30, Lef: 2; BOA, DH-KMS, 61-1/24; BOA, DH-KMS, 61-1/28, Lef: 2.

32 BOA, DH-KMS, 61-1/51, Lef: 2; TİTE, Kutu Nu: 50, Belge Nu: 129.

33 BOA, DH-KMS, 61-1/42, Lef: 1, 3; Temel, *İstanbul...*, s. 218.

34 BOA, DH-KMS, 61-1/49, Lef: 1, 2, 3, 4; TİTE, Kutu Nu: 55, Belge Nu: 2; Temel, *İstanbul...*, s. 218.

35 BOA, DH-KMS, 61-1/78, Lef: 2, 3, 4; Rüştü'nün ifadesinin alınmadığı ve bunun sebepleri hakkında bkz. BOA, DH-KMS, 61-1/76, Lef: 2, 3, 4, 5; Rüştü Çetesi hakkında bir başka belge için, bkz. BOA, DÜİT, 178/24,

alınan şifahi ifadesinde Tarabya, Büyükdere ve Yenimahalle Rumlarının gizli çete teşkilatı vücuda getirdiklerini belirtmiştir³⁶. Rüştü çetesi efradından yakalanan 29 çeteci ise Divan-ı Harb'e sevk edilmiş, fakat bu çeteciler 3,5 aydır tutuklu oldukları halde muhakemelerinin yapılmadığını belirterek, muhakemelerinin yapılması hususunda ağır davranıldığından şikâyetçi olmuşlardır³⁷.

Ormanlılı Şeref de Istanca cihetlerinde takiplere rağmen yakalanamamış, fakat daha sonra teslim olmak istediğini bildirmiştir. Meclis-i Vükelâ da 6 Haziran 1921'de Rüştü'nün yakalanmasında yardımı görülen Ormanlılı Şeref hakkındaki takibatın tecil edilmesini kararlaştırmıştır³⁸. Daha sonra Harbiye Nezareti, Ormanlılı Şeref'in, Rüştü çetesi içerisinde pek çok suça iştirak ettiğinin ihbar edildiğini ve tecil-i takibatın kaldırılması gerektiğini Meclis-i Vükelâ'ya bildirmiştir. Fakat Meclis-i Vükelâ yine de tecil-i takibatın kaldırılmasına gerek görmemiştir³⁹.

Marmara Bölgesi'nde Şekavet Eden Diğer Türk Çeteleri

Mütareke döneminde Marmara Bölgesi'nde birçok Türk, Laz ve Çerkez çetesi eşkıyalık hareketlerine girişmiş ve bölge halkına mezalim uygulamıştır. 28 Mayıs 1919'da 6 kişilik Arnavut Şuayb çetesi, Tuzla istasyonuna yakın bir mesafede bulunan Avaklı (?) Çorbacı'nın ağırlını basmış ve Çorbacı'nın 200 lirasını gasp etmiş, Eyüp Ağa'dan da 100 lira talep etmiştir⁴⁰. 5 Kasım 1919'da Ömerli kazasının Hüseyinli köyünden 3 kişi, Arnavut, Laz ve Çerkezlerden müteşekkil 35 kişilik bir çete tarafından dağa kaldırılmıştır⁴¹. 14 Mayıs 1921'de Arnavut Rüstem, Çerkez Mehmet ve Yalvaçlı Mehmet çeteleri Köstenbol köyünü kuşatmışlar ve Şerif Ahmet'in hanesini yağmalamışlar, kendisini de dağa kaldırmışlardır⁴².

Mütareke döneminde yabancı unsurlar, Kuvâ-yı Milliye'ye karşı birtakım Türk çeteleri oluşturulması için çaba sarf etmişlerdir. Nitekim Rum Müdafaa-i Milliyesi tarafından Kuvâ-yı Milliye ile mücadele etmek amacıyla Çerkez Hamit'e 200 kişilik bir çete kurdurulmuştur. Rum Müdafaa-i Milliyesi, Çerkez Hamit çetesine 1500 lira para yardımı da bulunmuştur⁴³. Marmara Bölgesi'nde eşkıyalık hareketlerine girişen çetelerden birisi de Arnavut Şaban çetesidir. Marmara Bölgesi'nde faaliyet gösteren çetelerden bir kısmı yakalanmış, Divan-ı Harp'teki muhakemeleri neticesinde çeşitli cezalara çarptırılmışlardır. Mesela yakalanan Arnavut Şaban müebbet, Arnavut Recep, Arnavut Seydi ve Arnavut Rifat gibi çeteciler de üçer sene hapis cezasına çarptırılmışlardır⁴⁴.

8 Ekim 1919'da bir Laz çetesi tarafından Alemdar'da Paşaköylü Dimitri öldürülmüştür⁴⁵. 27 Haziran 1921'de Rizeli İsmail'in de başında bulunduğu 8 kişilik bir çete İstinye'de bir bakkal dükkânını yağmalamış, bakkal sahibini de yaralamıştır. Şikâyet üzerine de çetenin yakalanması için derhal takibata başlanmış ve neticede Rizeli İsmail'in de içinde bulunduğu

Varak: 1, 2, 3.

36 BOA, DH-KMS, 60-2/30, Lef: 3.

37 BOA, DH. MB. HPS, 100/15, Lef: 2; Birinci Divan-ı Harb-i Örfî Reisi de muhakemelerin gecikmesinin 46 şahsın cinayet evraklarının Divan-ı Harb-i Örfî'ye sevk edilmesinden kaynaklandığını belirtmiştir. Bkz. Aynı Belge, Lef: 5; Rüştü Çetesi efradı yakalandıklarında üzerlerindeki paralara el konulmuştur. Mahkûmlardan bazıları tahliye edilince paralarını geri istemişlerdir. Yetkililer ise mahkûmlardan alınan 8.560 kuruşun merkez livada buldukları sırada işlerine kullanıldığı cevabını vermiştir. Maliye Nezareti ise mahkûmlardan alınan paraların geri iade edilmesinin münasip olacağını bildirmiştir. Bkz. BOA, DH. MB. HPS, 136/31, Lef: 1, 4, 18; Rüştü Çetesi'ne mensup bir kafilden Rizeli Süleyman namında birisi Mülkiye Tevkifhanesi'ne sevk edilirken kaçmıştır. Açılan ateş neticesinde de ölmüştür. Bkz. BOA, DH. EUM. AYŞ, 57/14.

38 BOA, MV, 221/169; Ormanlılı Şeref hakkında bir belge için, bkz. BOA, DH. EUM. AYŞ, 25/1.

39 BOA, MV, 222/210.

40 BOA, DH. EUM. AYŞ, 10/30.

41 BOA, DH. EUM. AYŞ, 24/29.

42 BOA, DH. EUM. AYŞ, 53/90.

43 TİTE, Kutu Nu: 55, Belge Nu: 69.

44 BOA, DÜİT, 178/24, Varak: 1, 2, 3.

45 BOA, DH-KMS, 24/60.

çete efradından bazıları yakalanmıştır⁴⁶. 11 Temmuz 1921'de yaklaşık 30 kişilik bir Laz çetesi, Ali Bahadır köyünden Kürt Şaban Ağa'nın hanesini basmıştır. Çeteciler daha sonra Buzhane köyüne saldırmışlardır⁴⁷. 21 Ağustos 1921'de de Rum ve Lazlardan müteşekkil bir çete Ali Bahadır köyünden Debreli İzzet Bey'i 15.000 lira fidye karşılığında dağa kaldırmıştır⁴⁸. 26/29 Eylül 1921'de Karapolat çetesi, Balıkesir'in Gökgün'den Hacı Mehmet oğlu Hacı Osman'ı darp etmiş, 190 lira ve 30 kuruşunu gasp etmiştir. Çakır oğlu İbrahim'in de bir miktar parasını gasp edip yedi baş beygirini almış ve köyden 1.700 lira hazır etmelerini istemiştir⁴⁹.

Bahsettiğimiz bu çetelerin yanında Adalı Kerim⁵⁰, İsmail Kaptan⁵¹, Kuru İbrahim⁵², Kuru Ali, Abbas'ın Mehmet, Harhar Ali, Hışır Mehmet, Hüsnü, Taşköprülü Nuri, Kuru İbrahim ve Kazım gibi çeteler⁵³ Marmara Bölgesi'nde faaliyet göstermişler, hem Türk hem de Hıristiyan halka zulmetmişlerdir.

İstanbul Hükümeti, çetelerin önüne geçilmesi noktasında takibatlar düzenlemiş ve birçok çeteciyi yakalamaya da muvaffak olmuştur. 25 Ekim 1921 tarihli bir belgeye göre Üsküdar ve havalisinde Mehmet oğlu Süleyman, Hasan oğlu Ali, Ahmet oğlu Abdullah, Mahmut oğlu Ahmet, Musa oğlu Ali, Mustafa oğlu Cemal, Satılmış oğlu Şakir, Hüseyin oğlu Mehmet, Çerkez Mehmet, Hakkı Reis, Mehmet oğlu Hüseyin, Laz Ali, Tevfik Çavuş, Mustafa oğlu Murat, Ahmet oğlu Mevlit, Hasan Hüseyin oğlu İsmail, Âdem oğlu Yakup, Rıza oğlu Ragıp, Ahmet oğlu Halit ve Hüseyin oğlu Mustafa adlı çeteciler maiyetleriyle birlikte yakalanmışlardır⁵⁴.

Sonuç

1918-1922 yılları arasında mütarekenin karmaşık ortamından da faydalanarak ortaya çıkan Türk çeteleri, zaten idarî bakımdan kargaşanın hâkim olduğu Marmara Bölgesi'nde durumu daha da vahim bir hale getirmişlerdir. Bu Türk çetelerinden bazıları, çıkarları uğruna yer yer Rum ve Ermeni çeteleriyle de işbirliği içerisinde olmuşlardır. Örneğin İbrahim Hakkı Bey çetesi İngilizler ve Yunanlıların istekleri doğrultusunda hareket etmiştir. Çeteciler, Marmara'da pek çok köyü basmışlar; haneleri yağmalamışlar ve pek çok kişiyi de katletmişlerdir. Çeteciler Marmara Bölgesi'nde gayet rahat hareket etmişlerdir: çünkü bu çeteciler, Osmanlı'ya karşıdır; Osmanlı yetkilileri, çetecilere gerekli müdahaleyi gerçekleştirebilecek güce sahip değildir. Bu çeteciler, Millî Mücadele hareketine karşıdır; İngilizler ve Yunanlılarla da işbirliği içerisinde olarak, onların da destekleriyle gerçekleştirdikleri eylemleri Kuvâ-yı Milliye'nin üzerine atmaya çalışmışlar, böylelikle Kuvâ-yı Milliye hareketini halk nezdinde zor durumda bırakmaya çalışmışlardır. Bütün bunlara rağmen Marmara Bölgesi'nde faaliyet gösteren Türk çeteleri, 1918-1922 yılları arasında çok sayıda çete faaliyetinde bulunmuş olsalar da, nihayetinde Millî Mücadele hareketi bu çetecilerin hepsinin faaliyetlerinin önüne geçmeyi başarmıştır.

46 BOA, DH-KMS, 61-2/25, Lef: 1, 10.

47 BOA, DH-KMS, 61-1/64.

48 BOA, DH-KMS, 61-2/24, Lef: 1, 3, 6, 8.

49 BOA, DH-KMS, 60-3/36, Lef: 5.

50 BOA, DH, EUM, AYŞ, 11/10.

51 Bu çetenin Kuvâ-yı Milliye'ye taraftar olduğu hakkında herhangi bir bilgi yoktur. Kandilli, Çavuşbaşı, Karanlıkdere, Bozadere ve Değirmendere cihetlerinde icrâ-yı şekavet eylemiştir. Kandilli'de Ermenilerden bazıları kaçırıp geri verilmesi karşılığında fidye almıştır. Bkz. BOA, DH-KMS, 61-2/1.

52 BOA, DH-KMS, 52-2/42.

53 Yüce, *Kocaeli...*, s. 64.

54 BOA, DH, MB, HPS, 100/18, Lef: 4.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri ve Gazeteler

Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Arşivi (TİTE):

- TİTE, Kutu Nu: 50, Belge Nu: 100; Kutu Nu: 64, Belge Nu: 140; Kutu Nu: 64, Belge Nu: 136; Kutu Nu: 64, Belge Nu: 127; Kutu Nu: 64, Belge Nu: 129; Kutu Nu: 50, Belge Nu: 129; Kutu Nu: 55, Belge Nu: 2; Kutu Nu: 55, Belge Nu: 69.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

- BEO, Umumî Nu: 347234.
- DH. EUM. AYŞ, 46/7; 31/2; 57/14; 25/1; 10/30; 24/29; 53/90; 11/10;
- DH. MB. HPS, 100/15; 136/31; 100/18.
- DH-KMS, 60-2/16; 60-2/39; 60-1/19; 57-1/39; 61-1/50; 60-2/31; 61-1/22; 61-1/24; 61-1/25; 61-1/34; 61-1/59; 61-1/33; 61-1/21; 61-1/28; 61-1/41; 61-1/30; 61-1/51; 61-1/42; 61-1/49; 61-1/78; 61-1/76; 60-2/30; 24/60; 61-2/25; 61-1/64; 61-2/24; 60-3/36; 61-2/1; 52-2/42.
- DH-ŞFR, 108/86.
- DUİT, 178/24.
- MV, 221/169; 222/210.

Gazeteler

- *İkdam*, 12 Kanun-ı Sâni 1336/12 Ocak 1920, Nu: 8232.

Kitap ve Tezler

- Balcıoğlu, Talia, *Adapazarı Tarihi ve Coğrafyası*, Işıl Matbaası, İstanbul 1952.
- Çam, Yusuf, *Millî Mücadele'de İzmit Sancağı*, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara 1991.
- Gökbilgin, M. Tayyip, *Millî Mücadele Başlarken II*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1995.
- Özdemir, İlter, Yahya Kaptan, *Körfez Gazetesi Yayınları*, Gebze 1977.
- Öztüre, Avni, *İzmit Tarihi -Nikomedia Yöresindeki Yeni Bulgularla-*, Çeltüt Matbaası, Ankara 1981.
- Temel, Mehmet, *İşgal Yıllarında İstanbul'un Sosyal Durumu*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1998.
- TURAN, Bünyamin, *İzmit Livası'nda Yunan Mezalimi (1920-1921)*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 1996.
- Yüce, Rifat, *Kocaeli Tarih ve Rehberi*, Türk Yolu Matbaası, İzmit 1945.